

www.atlanterhavskomiteen.no

DET SIKKERHETSPOLITISKE BIBLIOTEK 4-2001

Jahn Otto Johansen

Øst-Europas plass i fremtidens Europa

Om artikkelen

Med de øst-europeiske staters vei inn i vest-europeiske institusjoner, ser vi konturene av et nytt Europa. Det strekker seg fra Atlanterhavet til Russlands og Ukrainas vestgrenser. Bare Sveits og noen få randstater som Norge, Island, Albania og andre Balkanland blir stående utenfor. Berlin og Tyskland blir liggende midt i hjertet av dette nye Europa. I artikkelen tar forfatteren for seg de utfordringene som de øst-europeiske land står overfor i denne prosessen.

Om forfatteren

Jahn Otto Johansen arbeider i NRKs utenriksredaksjon. Han har tidligere vært NRKs korrespondent i Berlin, Washington og Moskva samt sjefsredaktør i Dagbladet og utenrikssjef i fjernsynets utenriksavdeling. Jahn Otto Johansen har tidligere utgitt en rekke bøker om utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Innhold

Øst-Europas plass i fremtidens Europa	3
---	---

<i>Utgitt av:</i>	<i>Den norske Atlanterhavskomiteé</i>
<i>Redigert av:</i>	<i>Kjetil Sørli og Marianne Lunde</i>
<i>Omslag og layout:</i>	<i>Kjetil Sørli</i>
<i>Trykket av:</i>	<i>Hegland Trykkeri AS, Flekkefjord</i>
<i>ISSN:</i>	<i>0802-6602</i>

For mer informasjon, besøk våre nettsider: www.atlanterhavskomiteen.no

Øst-Europas plass i fremtidens Europa

av Jahn Otto Johansen

En moralsk forpliktelse

Da Berlinmuren falt og de kommunistiske regimer i Sentral- og Øst-Europa brøt sammen for vel 11 år siden, var vestlige politikere raskt ute med å love enkelte av disse land medlemskap i det dæværende EF. Mange følte det som en moralsk forpliktelse overfor de folk som hadde ført an i prosessen som endte med Sovjetblokkens sammenbrudd og etablering av demokrati og markedsøkonomi. Det var mange forhold som bidro til disse historiske omveltninger, som praktisk talt ingen i vest forutså skulle komme på dette tidspunkt og på den måten det skjedde. Med sitt enorme etterretningsmateriale og store analytiske kapasitet var vesten uforberedt på Berlinmurens åpning og kommunistregimenes fall.

I dag kan vi slå fast at dette neppe ville ha skjedd uten den øst-vest avspenning og de tillitsskapende tiltak som først Willy Brandts østpolitikk og senere Den europeiske sikkerhetskonferanse (KSSE), med Kurv 3 om menneskerettighetene, ga uttrykk for. Dette var ved siden av den indre problematikk i Sovjetunionen en forutsetning for Gorbatsjovs glasnost- og perestrojka politikk. Uten Gorbatsjov ville utviklingen i Sentral- og Øst-Europa i 1989-90 neppe ha vært mulig.

Øst-Europa

Folkene i Warszawapaktområdet, først og fremst polakkene, ungarerne og tsjekkerne, har ved siden av øst-tyskerne sin del av æren for at disse omveltninger ble så gjennomgripende og fredelige. Og det var altså denne innsats vesteuropeiske politikere ville belønne ved å trekke sentral- og østeuropeerne inn i det europeiske fellesskap.

For sentral- og østeuropeerne er det imidlertid ikke bare et spørsmål om belønning for innsatsen. I kampen mot kommunistdiktaturene og det sovjetiske hegemoni. De mener de hører hjemme i det europeiske fellesskap. «Vi tilhører familien», sa Slovakias utenriksminister, Eduard Kukan, til en tysk avis. Alle hans sentral- og østeuropeiske kolleger kan slutte seg til dette utsagn. Disse folkene har alltid regnet seg som en naturlig del av den europeiske kulturkrets.

Ungarerne, tsjekkerne, polakkene og slovakene betrakter riktignok seg selv som enda mer europeiske enn bulgarerne, rumenerne, ukrainerne og balterne, som bor lenger Øst; derfor kaller de seg sentraleuropeere.

Sentral-Europa eller Mellom-Europa ble under den kalde krigen brukt av mange dissidenter for å markere at de befant seg

vest for Øst-Europa. Begrepet Sentral-Europa hadde en klar anti-sovjetisk tendens. Det var antitesen til det sovjetdominerte Øst-Europa som fremstod

som følge av den annen verdenskrig. På grunn av grenserevisjoner, utryddelsen av de europeiske jøder og fordrivelsen av tyskerne ble tidligere multi-etniske stater som Polen og Tsjekkoslovakia etnisk nesten «rene», med ingen eller meget små nasjonale minoriteter.

Den kjente tsjekkiske forfatteren Milan Kundera hevdet i sitt berømte essay «Sentral-Europas tragedie» at som følge av Jalta-avtalen hadde Vest-Europa tapt noe av seg selv, nemlig Sentral-Europa. Det hadde historisk og kulturelt alltid vært en del av Vesten. Kundera definerte ikke Sentral-Europa geografisk, men det var tydelig at han refererte til Habsburg-imperiet.

Det var, som Christopher Lord peker på i essaysamlingen «Central Europe: Core or Periphery?» et multi-etnisk Europa i miniatyr. Innenfor det østerriksk-ungarske keiserriket var det ingen interne grenser. Det var et bredt «intellektuelt samvelde». Politisk gikk dette Sentral-Europa i oppløsning etter den første verdenskrig, og kulturelt fikk det dødsstøtet av Hitler og Stalin.

I dag har dette begrep ikke den samme mening lenger. Men det lever videre i finansmannen og mesenen George Soros' Sentral-Europa universitet og i det viktige tsjekkiske tidsskriftet «Central Europe». Utenriksdepartementene i Warszawa, Praha og Budapest holder fast på at de skal kalles sentral-europeere, ikke øst-europeere. Men i de urbane miljøer i Bucuresti, Sofia, Kiev og Vilnius vil de protestere meget heftig mot å bli betraktet som mindre europeiske enn polakker, tsjekkere og ungarere.

Efter et kortvarig eksperiment med de såkalte Visegradstater (Polen, Ungarn og Tsjekkoslovakia, senere Tsjekkia og Slovakia), har begrepet Sentral-Europa ikke lenger noen praktisk betydning. Visegradstatene går sine egne veier. Heller ikke det sentraleuropeiske frihandelsområdet CEFTA fungerer som tiltenkt. Disse stater opptrer ikke kollektivt og solidarisk på sin vei inn i EU-Europa. Enhver har nok med seg selv.

Hvorfor øst-utvidelse?

Efter over 40 års deling av Europa i to fiendtlige militærblokker åpnet det seg endelig en mulighet for å forene kontinentet. Som EU-kommisjonens

ansvarlige for utvidelsesprosessen, Günter Verheugen, uttrykker det i en rapport: «Det er en unik, historisk oppgave å fremme integrasjonen av kontinentet ved fredelige midler og utvide sonen av stabilitet og velstand til nye medlemmer.»

I dette er det også en erkjennelse av at en EU-utvidelse østover ikke bare er altruisme, men også er i de gamle medlemslands egeninteresse. De innser at fred og velstand i Vest-Europa henger nøye sammen med fred og velstand i øst. Som utviklingen på Balkan viste kan man ikke ta fred og stabilitet for gitt; det er noe som resten av Europa må aktivt bidra til. Og det vil kunne skje ved at de sentral- og øst-europeiske land trekkes inn i den europeiske integrasjon.

Tysklands tidligere regjeringssjef, Helmut Kohl, vil i historien bli stående ikke bare som Gjenforeningskansleren. Han vil også bli husket som mannen som mer enn de fleste innså betydningen av den europeiske integrasjon for fred og sikkerhet på vårt kontinent. Kohl ville ha de østlige naboland med i EU for å unngå at de forble et usikkert grenseområde med store økonomiske og sosiale problemer og dermed ustabile politiske forhold. Tyskland ville i særlig grad være utsatt dersom Polen, det daværende Tsjekkoslovakia og Ungarn ble stående utenfor den europeiske integrasjonsprosess. Siden trusselen østfra ikke lenger var militær, så Kohl for seg et nytt truselbilde: Store flyktningstrømmer, menneskesmugling, kriminalitet og miljøproblemer. De fleste observatører vil i dag være enig i at dette var en realistisk vurdering. Utfra denne tankegang burde de sentral- og øst-europeiske land ha blitt tatt opp i EU før de ble med i NATO. Siden utfordringene østfra først og fremst var av økonomisk og sosial karakter, ville EU være det rette organ til å ta seg av dette. Medlemskap i EU før NATO ville dessuten ha virket mindre utfordrende på Russland som Kohl ønsket å utvikle samarbeidet med.

Men slik gikk det som kjent ikke. NATO-medlemskap kom først, ihvertfall for Polen, Tsjekkia og Ungarn. Det skyldes delvis usikkerhetsfølelsen hos disse folk, først og fremst blant polakkene, for et Russland som de var usikre på. Vil Russland slå inn på en mer nasjonalistisk politikk i fremtiden? Men for vesteuropeerne var det et spørsmål om hensiktsmessighet. Det var tross alt

mindre komplisert å bli medlem av NATO enn av EU. NATO-medlemskap innebar ikke den samme oppgivelse av nasjonal suverenitet som EU-medlemskap. Og enda viktigere: EU-utvidelse østover forutsatte ikke bare krevende reformer i søkerlandene, men også en dyptgripende omstillingsprosess i selve EU. Det krevdes ikke mye fantasi for å innse at EU ikke kunne ta opp disse land uten at landbruks- og regionspolitikken ble revidert. EU ville rett og slett ikke ha råd til å gi polske bønder de samme subsidier som bøndene i Frankrike får. Og land som Portugal, Spania og Hellas var slett ikke interessert i å gi avkall på regions- og distriktsstøtte til fordel for nye medlemsland.

Det var også innlysende at det var nødvendig med nye avstemningsregler, der det ble tatt mer hensyn til befolkning og bidrag til fellesskapet. At et lite land med sitt veto skulle kunne blokkere hele EU-prosessen, slik Østerrike truet med etter sanksjonene i 1999, bidrar heller ikke til effektivitet.

Men her går ikke konflikten bare mellom gamle medlemstater og de sentral- og øst-europeiske søkerland. Det er også en maktkamp mellom Tyskland og Frankrike. EU-toppmøtet i Nice i desember 2000 ga ingen endelig avklaring på dette kompliserte problemkompleks. Det ble et kompromiss der Frankrike opprettholder samme vekt som Tyskland i ministerrådet, mens tyskerne blir sterkere representert i Europaparlamentet. Sett fra polsk side er det interessant at Nice-kompromisset kan gi Polen nesten samme vekt som Italia. Enkelte ser en langsiktig tysk strategi i dette; Berlin bygger opp en allianse med blant annet Polen for å sikre sin posisjon i fremtidens EU.

Et mer selvbevisst Tyskland

Den spekulasjon skal jeg ikke gå nærmere inn på, bortsett fra at jeg mener det er realistisk å innstille seg på et mer selvbevisst Tyskland som i sterkere grad ivaretar sine nasjonale interesser. Tyskerne vil ikke lenger be om unnskyldning for at de er til. Det er ikke lenger tabu i Tyskland å tale om tyske nasjonale interesser, som ikke alltid er identiske med franske, engelske eller amerikanske interesser.

Markeringen av tyske interesser vil etter min oppfatning skje utfra forestillingen om et «europeisert Tyskland», ikke et «tyskifisert Europa». Men Tyskland har under Gerhard Schröder «stått klart frem som primus inter pares blant EU-landene». Det er The Economist som skriver dette, og det innflytelsesrike britiske bladet tilføyer: «Nice-møtet tyder på at det har foregått en kontinental forskyvning til fordel for, blant andre, Tyskland». Dette er en utvikling som franskmennene ikke uten videre vil akseptere. De var jo lenge vant til at det europeiske lederskap var delt mellom Paris og Bonn. Det kan oppstå gråsoner som gjør franskmennene mistenksomme. En slik gråsoner er nettopp Sentral- og Øst-Europa, der Tyskland ligger langt foran alle andre land i samhandel, investeringer og økonomisk og teknologisk hjelp. Tyskland er i kraft av sin økonomiske og teknologiske styrke blitt den dominerende makt i Sentral- og Øst-Europa. Det er lite franskmennene kan gjøre med dette, selv om de fortsatt spiller på sin historiske innflytelse i Bucuresti. På noe lengre sikt ser vi her antagelig begynnelsen til slutten på den spesielle tysk-franske allianse i EU.

Dette er en utvikling franskmennene selv har bidratt til ved sitt harde spill om EUs nye militære innsatsstyrke, Rapid Reaction Force. President Chirac insisterte på at denne styrke skulle være uavhengig i sin planlegging og deployering, i motsetning til britene og tyskerne, som mener at EU-styrken skal være tett koordinert med USA. Clinton-administrasjonen advarte kraftig mot en løsrivelse av EU-styrken fra NATO. Det dreier seg om graden av amerikansk innflytelse. Den har franskmennene siden de Gaulles tid ønsket å redusere mest mulig, mens tyskerne alltid har betraktet det amerikanske nærvær i Europa som helt avgjørende. De sentral- og øst-europeiske land som vil inn i EU, ønsker ikke å oppgi den amerikanske garanti som en tett koordinering mellom NATO og EU-styrken innebærer. Frankrike kan ikke regne med å vinne særlig gehør blant sentral- og øst-europeerne for sin anti-amerikanske linje.

Tyskernes inntog i Sentral- og Øst-Europa er en prosess der geografi og økonomisk vekt gir økt politisk innflytelse. Det er etter min vurdering ikke

tale om en hegemonipolitikk i klassisk forstand, men franske pressekommentarer gir uttrykk for nettopp slike bekymringer. Derfor inntar president Chirac en mer nølende holdning til EUs østutvidelse. Det ville være høyst forunderlig om ikke tyskerne skulle høste politiske gevinster i Sentral- og Øst-Europa som følge av sine store investeringer. Og det ville være nesten naturstridig om ikke tyskerne forventet seg det. Spørsmålet er bare om dette kan skje med en sordin og forsiktighet, som ikke stimulerer mistenksomhet i vest og negative reaksjoner i øst.

I de tysk-tsjekiske forbindelser ser vi hvor følsomt dette forhold er. I tsjekkisk nasjonalisme og populisme ligger det tyskfiendtlige tendenser. Dette kan også bli et problem for de tysk-polske forbindelser, selv om polakkene ser ut til å ha kvittet seg med det anti-tyske syndrom som fortsatt plager tsjekkerne. Selv forholdet til Polen kan bli en vanskelig balansegang for Schröder. Han må på grunn av den høye tyske arbeidsledighet ta innenrikspolitiske hensyn. Velgerne, særlig i Øst-Tyskland, frykter at polsk EU-medlemskap skal føre til masseinvasjon av billig arbeidskraft. I bygningsbransjen har det lenge vært et betydelig antall illegale polske og øst-europeiske arbeidere med lønninger langt under det nivå som den tyske fagbevegelse aksepterer. Øst-tyskerne er sterkt bekymret for at når Polen blir medlem av EU, er det ikke lenger noen legale sperrer mot billig arbeidskraft østfra.

Som den drevne politiker Schröder er, forstår han at velgerne må beroliges. Derfor kom han like etter Nicemøtet med et taktisk utspill. Det tolket polakkene slik at han tok igjen med den ene hånden hva han ga med den andre. Schröder ville ha en sperre på syv år før det blir fri flyt av arbeidskraft fra de nye EU-land i øst. Mange tyske politikere, blant annet Berlins overborgermester Eberhard Diepgen, krever en overgangsperiode på hele ti år.

Den demografiske utvikling

Den polske regjering protesterte selv om den visste at dette er et meget delikat spørsmål for tyskerne. Men på litt lenger sikt kan polakkene regne med interessante muligheter i det tyske arbeidsmarked. Selv om det totalt sett er

høy ledighet i Tyskland, er det mangel på visse typer arbeidskraft, særlig innenfor IT-bransjen. Etterhvert vil det bli underskudd på arbeidskraft også i andre sektorer.

Den demografiske utvikling viser at i løpet av et par tiår vil tyskerne trenge en betydelig import av arbeidskraft, skal de klare å opprettholde sitt økonomiske og sosiale nivå. Den eldre del av befolkningen, som lever på offentlige og private pensjoner, blir stadig større. Det blir færre og færre tyskere i arbeidsfør alder. En slik utvikling får vi også i andre EU-land og i Norge. Tysk produktivitet og levestandard forutsetter en viss import av arbeidskraft. Men det er ikke sikkert at polakker og andre Øst-europeere vil stå i kø for å komme til Tyskland. Erfaringene fra det allerede eksisterende EU tyder på at de såkalte gjestearbeidere, eller ihvertfall deres barn og barnebarn, søker tilbake til de land de kom fra. Italianere, spanjoler og portugisere har i økende grad forlatt Tyskland etterhvert som økonomien i deres egne land har tatt seg opp.

Noe tilsvarende ventes å skje med de sentral- og østeuropeiske land. Problemet med masseinnvandring av billig arbeidskraft blir ifølge mange eksperter kortvarig, hvis det i det hele tatt oppstår. Det er en overdreven frykt, sier både demografer og næringslivsledere. Rainer Munz viser i *Die Zeit* til en undersøkelse som EU har foretatt i søkerlandene i øst. Av de antatte 4,7 millioner arbeidssøkere som har vært trukket frem i tysk debatt, var det bare 820 000 personer som hadde noe klart ønske om å dra vestover for å finne jobb. Bare halvparten av dem ville til Tyskland. En tredjedel foretrakk Østerrike, og resten ville til Skandinavia. Undersøkelsen viste at de potensielle emigranter tok sikte på korte eller middels lange opphold i vest; mange ville helst pendle. Demografer og historikere peker dessuten på Tysklands egne historiske erfaringer. Frem til Muren ble bygget i 1961, flyktet 3,8 millioner østtyskere til Vest-Tyskland. Den siste perioden før Berlinmurens fall og Tysklands gjenforening økte flyktningestrømmen påny. I løpet av 14 måneder i 1989-90 dro 900 000 østtyskere til Forbundsrepublikken. Uten denne masseinnvandring hadde ikke Vest-Tyskland fått den økonomiske oppgang i 1990.

I tillegg til østtyskerne tok Vest Tyskland frem til 1988 imot 2,7 millioner immigranter av særlig tysk og i mindre grad jødisk opprinnelse. Det var tyskere som ble fordrevet fra Polen og Tsjekkoslovakia som følge av Jaltaavtalen, og det var tyske minoriteter som fant forholdene i Romania og Ungarn uutholdelige. Dertil kom de såkalte Volga-tyskere. Det var etterkommere av tyske immigranter som Katarina den store inviterte til Russland for å fremme den økonomiske vekst på landsbygda. De slo seg særlig ned i Volgaområdet, men ble under den annen verdenskrig deportert til Kasakhstan og Sibir. Mange av dem hadde helt glemt sitt tyske morsmål, men da de endelig fikk sjansen til å dra tilbake til det land deres forfedre kom fra, grep de den. Og Forbundsrepublikken tok imot dem, selv om det var en betydelig økonomisk og sosial belastning. Men velgerne i det tidligere DDR og i de strøk av Vest-Tyskland der ledigheten er høy, lar seg ikke så lett berolige av historikere og demografer. Derfor tok Schröder sjansen på å irritere polakkene, etter at han først hadde stått frem som deres fremste forkjemper. Men Schröder er en så utpreget pragmatiker, kritikerne vil si opportunist, at han raskt kan snu igjen når forholdene i arbeidsmarkedet tilsier det.

Vi kan i alle fall holde fast på vår hovedkonklusjon, nemlig at Tyskland er pådriveren i EUs utvidelsesprosess østover. Og denne prosess er på skinnene etter toppmøtet i Nice. Den tidligere nøling, som skapte så stor frustrasjon blant sentral og østeuropeerne, ser ut til å være erstattet av et handlingsprogram der man endelig ser tidsbestemte mål for medlemskapsprosessen.

Optimisme tross alt

Fortsatt er det mange i EU som mener at andre oppgaver er viktigere enn utvidelse østover, og den franske utenriksminister advarte etter Nice-møtet om at «intet er avgjort». At medlemskapsprosessen for de sentral- og øst-europeiske land fortsatt vil være komplisert, er det ingen som helst tvil om, men den har ihvertfall fått et puff fremover. Og det er først og fremst tyskernes og forbundskansler Schröders fortjeneste. Det vil ytterligere styrke Tysklands anseelse og dermed innflytelse i Sentral- og Øst-Europa.

De sentral- og østeuropeiske land var stort sett fornøyd med toppmøtet i Nice, selv om de kompromisspregede resultater måtte sies å være en skuffelse for den europeiske integrasjonsprosess som sådan. EUs ledere ga sentral- og østeuropeerne grunn til en viss optimisme. Den tidligere målsetting om å slippe inn de første søkerland allerede i 2002 ble riktignok oppgitt, men den var da også temmelig urealistisk tatt i betraktning alt det arbeide som gjenstår for Polen, Tsjekia og Ungarn.

Nice-møtet signaliserte at de fremste av kandidatene kunne regne med å delta i valgene til Europaparlamentet i 2004, det vil si de vil være medlemmer fra begynnelsen av det året. Noe helt eksakt tidsskjema ga EU-lederne ikke, men dette var første gang de gjorde det helt klart for søkerne at målet var i sikte.

I de fleste sentral- og østeuropeiske kommentarer ble Nice-møtet fremstilt som en seier. Alternativet - fortsatt uklarhet om tidspunktet - ville ihvertfall ha blitt oppfattet som et stort nederlag. Fra polsk hold ble det understreket at befolkningens tålmodighet ikke var ubegrenset. En ytterligere utsettelse ville styrke motstanderne av EU-medlemskap. Det samme er tilfelle i Tsjekia. I begge disse land er det langt lavere oppslutning om EU enn om NATO. Bare i Ungarn er EU-tilhengerne like sterke som NATO-tilhengerne.

I Romania er det en økende folkelig skepsis til EU, selv om den nye såvel som den gamle regjering har sagt at de ivrer for medlemskap både i Unionen og i NATO. De populistiske og nasjonalistiske krefter som gjorde det så overraskende bra i president- og parlamentsvalgene i 2000, spilte bevisst på usikkerheten omkring EU. I Bulgaria er oppslutningen om EU og NATO omtrent like stor, men befolkningens holdning vil være avhengig av om den reformpolitikk som regjeringen i Sofia har slått inn på, rammer unødig sterkt. Det er grenser for hvor meget østeuropeerne vil stramme livremmen inn for å komme inn i EU. Det er en smertegrense som vi vest har lett for å overse.

Selv om det fra både Brussel og de enkelte regjeringer argumenteres med at dette bare er kortsiktige forsakelser som må avveies mot store fordeler senere, så tenker ikke folk flest så langt. Det har vært en tendens i Kommisjonen og

blant enkelte EU-politikere til å overse slike grasrot-reaksjoner, men danskenes nei til EURO og Pengeunionen var et varsel om at opinionen i de små og mellomstore land ikke skal neglisjeres. Det gjelder i Øst-Europa like meget som i vest.

Mange europeiske kommentatorer har påpekt at det er et demokratiunderskudd i EU, selv om Europaparlamentet antagelig har fått styrket sin makt etter avsløringene av fusk og uetterretteligheter i Kommisjonen. For mange sentral og østeuropeere, som opplevet årtier med manglende demokrati og med oppgivelse av nasjonal selvråderett, er dette et tankekors. Det kan føre til at skepsisen til EU øker utover de miljøer som idag markerer seg som de mest kompromissløse motstandere.

Hittil har motstanden mot EU vært sterkest blant dogmatiske gammelkommunister og høyre-radikale populistiske og nasjonalistiske. Reformkommunistene derimot har stått frem som de ivrigste tilhengere av EU såvel som av NATO. Den polske president Aleksander Kwasniewski og den tidligere ungarske statsminister Gyula Horn, som begge er blitt kritisert av motstanderne for sin kommunistiske fortid, gikk aktivt inn for at Polen og Ungarn snarest mulig skulle bli med i de to vestlige organisasjoner. De polske ekskommunister gjorde i regjeringsposisjon mer for å forberede Polen på EU-medlemskap enn Solidaritetsalliansen har gjort. I Ungarn har Horn og hans etterfølgere som ledere av sosialistpartiet vært mer konsekvente i EU-tilpasning enn Orbans regjering av konservative og småbrukere.

I Sentral- og Øst-Europa har de partier og grupper som tilsvarer De grønne og de sosialistiske folkepartier i vest hatt begrenset betydning. Men på hele kontinentet gjelder hovedregelen at det ikke ansees for å være noe spesielt progressivt eller radikalt å være mot EU. Anti-EU har vært merkesaken for den ytterliggående høyrefløy.

Men dette kan som nevnt endre seg dersom Unionen ikke gjør noe med sitt demokratiunderskudd og overdrevne byråkratisering. Sentral og østeuropeere, som opplevet Comecon (det østlige motstykke til EF), har vanskelig for å forstå den detaljstyring som EUs regelverk ofte innebærer. De

reagerer på det de ser som en overnasjonal uniformering på bekostning av den nasjonale egenart. Særlig ungarene og tsjekkerne fant EUs sanksjoner mot Østerrike betenkelige fordi dette ble oppfattet som en utilbørlig innblanding i de enkelte lands indre anliggender. EU-landenes reaksjoner på at Jörg Haiders populistiske parti kom inn i Østerrikes regjering, avspeilet den økende vekt som Unionen legger på kampen mot rasisme og fremmedfiendtlighet. Respekt for menneskerettighetene og demokratisk sinnelag er viktige forutsetninger for opptagelse i EU. Derfor mente EU-land som Frankrike, Tyskland og Belgia at det var nødvendig med en markering overfor Østerrike. EU kunne ikke operere med en menneskerettighetsstandard overfor gamle medlemsland og en ganske annen overfor søkerlandene. At pådriverne overfor Østerrike dessuten var land som selv hadde store problemer med høyreekstremister og rasister, var ingen tilfeldighet. De hadde innenrikspolitiske motiver for å presse Wien. En annen sak er at sanksjonene ble gjennomført på en måte som var lite gjennomtenkt og dårlig forberedt. Dette ble da også bemerket i Sentral- og Øst-Europa.

Menneskerettighetene viktig

Men budskapet fra Brussel var likevel klart. Intet land kan gjøre seg noe håp om medlemskap dersom det diskriminerer minoriteter og forøvrig ikke respekterer menneskerettighetene og de demokratiske spilleregler. Hvor stor vekt EU legger nettopp på disse spørsmål, går frem av to viktige rapporter - Malmstrømrapporten (On International Human Rights and European Human Rights) og Belderrapporten om rasisme, fremmedfiendtlighet og antisemittisme i søkerlandene. Rapportene viser at for EU er respekt for menneskerettighetene og kampen mot rasisme og etnisk diskriminering noe mer enn retorikk, selv om det er blitt innvendt at enkelte medlemsland bryter de regler de setter opp for andre. Mange mener for eksempel at rasismen i Frankrike er verre enn i Østerrike og at nynazismen i Tyskland representerer en større fare enn diskrimineringen av sigøynere i Sentral- og Øst-Europa. EUs reaksjoner på diskrimineringen av de europeiske sigøynere viser hvor

viktige disse prinsipper er. Sigøynerne (eller Romafolket som de selv kaller seg) er ikke bare Europas største minoritet. De er også den minoritet som det idag diskrimineres mest mot i de tidligere kommuniststater.

Sigøynerne er blitt kalt «pan-europeere» og «de virkelige europeere», fordi de ikke er knyttet til noe bestemt territorium og ikke er tilhengere av nasjonale grenser. Sigøynerne har i århundrer vandret over hele Europa og har både tilegnet seg den lokale kultur og har satt sitt eget preg på den. Flamencoen, som oppleves som noe helt typisk spansk stammer opprinnelig fra sigøynerne. På mange måter kan den overnasjonale og paneuropeiske holdning som sigøynerne har vist, kanskje uten å tenke særlig over det, tjene som et eksempel for fremtidens europeere. Men nettopp sigøynernes mangel på et hjemland gjør at de ikke betraktes som noen sikkerhetspolitisk risiko. De gjør jo ikke krav på noe territorium. De krever ikke grenserevisjoner. Europeisk fred og sikkerhet er ikke avhengig av hvordan de enkelte land behandler sine sigøynere. NATO ville aldri ha kommet på tanken om å intervenere militært for å stanse etnisk utrensning av sigøynere. Forfølgelsen av sigøynerne i Kosovo og Bosnia har i liten grad opptatt europeisk opinion, selv om det foreligger en omfattende dokumentasjon av drap, overgrep og diskriminering.

EU kunne gjerne ha neglisjert sigøynereenes situasjon uten at det hadde ført til særlige reaksjoner. Når EU bruker dette som lithmустest på søkerlandene, er det av rent prinsipielle grunner. Si meg hvordan du behandler dine sigøynere, og jeg skal si deg hva slags europeer du er.

Særlig tsjekkerne og rumenerne, men også slovakene, ungarerne og bulgarerne, har fått merke at de kan ikke ustraffet fortsette å diskriminere sine store sigøynernerminoriteter. Da den nord-tsjekiske byen Usti nad Labem i 1999 satte opp en høy mur for å sperre brysomme sigøynerne inne en ghetto, reagerte EU øyeblikkelig. Kommissær Verheugen pekte på det uhyrlige i at det ble satt opp nye murer for å skille mennesker fra hverandre det samme året man feiret tiårsjubileet for Berlinmurens fall. Tsjekkerne fikk klar beskjed. Dersom de ikke stanset diskrimineringen av sigøynerne og gjorde noe for å bedre deres sosiale og kulturelle situasjon, kunne de bare glemme medlemskap i EU.

Malmstrørrapporten peker nettopp på lokalsamfunnenes sigøynerdiskriminering, som de sentrale, nasjonale myndigheter ofte ser mellom fingrene med: «Samtidig som de fleste land har lansert programmer for å bedre Romas situasjon, så fortsetter diskrimineringen på mange områder, også av lokale myndigheter, politiet og befolkningen. Dette er et område der lovgivning alene ikke kan løse problemet. Det trengs kontinuerlig innsats. På den ene siden må man forbedre Romafolkets sosiale situasjon, på den andre siden bekjempe fordommer.» I kommisjonen i Brussel er arbeidet for sigøynernes rettigheter noe mer enn store ord og resolusjoner. EU betaler årlig ut betydelige beløp til forskning og sosiale og kulturelle tiltak for sigøynerne. EU ønsker ikke bare å kritisere, men vil aktivt medvirke til endrede holdninger. Det skjer ikke minst gjennom hjelpeprogrammer som kommer søkerlandene til gode, f.eks. PHARE-programmet. Disse har båret frukter mange steder i Sentral- og Øst-Europa.

Da jeg i 1999 var invitert til Madrid for å motta den internasjonale sigøynerprisen Premio Hidalgo, oppdaget jeg noe jeg overhodet ikke hadde vært klar over. Det var EU-midler som gjorde virksomheten til denne og liknende organisasjoner mulig. Det var kommisjonen som bekostet utgivelse av bøker og annet informasjonsmateriale, og det var Brussel som betalte for store internasjonale konferanser og en omfattende utveksling av eksperter og representanter for de forskjellige Romagrupper i Europa.

EU-kommisjonen en vakthund

Men først og fremst er EU-kommisjonen en vakthund som reagerer når den registrerer diskriminering av sigøynerne. Som nevnt var det ingen såkalte realpolitiske hensyn som tilsa at EU påtok seg denne oppgave. Om EU ikke hadde satt sigøynernes sak på sin dagsorden, ville det knapt nok ha blitt registrert i europeiske media. Ingen sterke pressgrupper med internasjonalt nettverk, slik jødene heldigvis har klart å bygge opp i kampen mot antisemittisme, ville ha beleiret EU-hovedkvarteret i Brussel med sine protestanter. EUs engasjement for sigøynerne er et symbol på noe mer. Det

dreier seg om menneskerettigheter generelt og om graden av demokrati i søkerlandene. Derfor reagerte EU så skarpt på Vladimir Meciar populistiske politikk i Slovakia. Maktpolitikeren Meciar fant det opportunt å diskriminere det ungarske mindretall og han tuklet med presse- og talefriheten. Signalene fra Brussel kunne ikke misforståes. Så lenge Meciar satt med makten, var Slovakia ikke aktuell som EU-kandidat. Mens slovakene opprinnelig befant seg i samme hovedpulje som polakker, ungarere og tsjekkere, ble de nå strøket av listen. Først da den demokratiske opposisjon samlet seg og fikk kastet Meciar og hans kamphaner, ble Slovakia tatt inn igjen fra kulden. Men advarslene fra Brussel var fortsatt klare. Også den nye regjering i Bratislava måtte passe på å respektere menneskerettighetene og de demokratiske spilleregler. Et nytt *come back* for «mannen med de ni politiske liv», som Meciar blir omtalt som, vil resultere i at Slovakia ble satt utenfor pany.

Budskapet til rumenerne var like tydelig. President Ion Iliescu og hans sosialister, som rykket rett inn i de maktposisjoner som Ceauscuregimet etterlot seg, fikk klar beskjed fra Brussel. Dersom diskrimineringen av det store ungarske mindretall fortsatte, kunne Romania bare glemme EU-medlemskap. Som den utpregede pragmatiker Iliescu er, tok han signalene. Han inngikk en avtale med den ungarske regjering i 1996, like før han måtte gå av som president. Romania forpliktet seg til å respektere den ungarske minoritet samtidig som Ungarn frasa seg ethvert krav på grenserevisjoner. Siden Trianonfreden i 1922, da Ungarn mistet store deler av sitt territorium og sin befolkning, har de ungarske mindretall i nabolandene vært et åpent sår. Da de anti-kommunistiske borgerlige partier fikk regjeringmakten i 1990, sa den nye statsminister, Jozef Antall, at han representerte alle ungarere, også de fem millioner som bodde i utlandet, det vil si halvparten så mange som Ungarns egen befolkning. Disse nasjonalistiske tendenser i ungarsk politikk ble stimulert av diskrimineringen av ungarerne i nabolandene. Det kunne ha utviklet seg til et meget ondartet problem som ville ha truet freden og sikkerheten i denne del av Europa.

Da var det EU appellerte til begge parter. Resultatet ble altså en ungarsk-rumensk avtale som dempet en strid som kunne ha utviklet seg til et

meget alvorlig regionalt problem. På dette tidspunkt var det pisket opp en anti-rumensk stemningsbølge i Ungarn som følge av den stadig verre diskriminering av ungarerne i Romania. Utviklingen i nabolandet Jugoslavia viste jo med brutal tydelighet hva som kan skje dersom man ikke i tide håndterer nasjonale og etniske motsetninger på en ansvarlig måte.

Da Iliescu i desember 2000 påny ble valgt til president, forsikret han Brussel om at han fortsatt respekterte avtalen med Ungarn og at han prioriterte EU-medlemskap meget høyt. Iliescu ble av mange betraktet som det minste av to onder. Hans manipuleringer og utnyttelse av militante gruvearbeidere mot demonstrerende studenter tidlig på 1990-tallet var ikke glemt. Men i forhold til motkandidaten, Corneliu Vadim Tudor og hans storrumenske parti, var Iliescu langt å foretrekke. Både Brussel og flere EU-land gjorde det klart at dersom Tudor hadde vunnet valget med sine anti-ungarske, sigøynerfiendtlige og antisemittiske appeller, var Romania overhodet ikke aktuell som EU-kandidat.

Når rumenerne likevel har havnet på jumboplassen blant søkerlandene, så skyldes det ikke etniske problemer, men den elendige økonomiske og sosiale situasjon og mangelen på effektive reformer. Den borgerlige regjering og president, som satt med makten i fire år fra 1996, gjorde ikke noe mer enn det første Illiescuregimet hadde gjort for å tilpasse Romania til EU. Den økonomiske situasjon ble derimot drastisk forverret. Rumenerne flest mente de hadde fått det verre enn under Ceausescu. Det var denne frustrasjon som ga Tudor og hans parti så overraskende stor tilslutning.

En tilsvarende fare kan ikke utelukkes i andre sentral og øst-europeiske land dersom de økonomiske og sosiale forhold blir så dårlige at store deler av befolkningen havner under sultegrensen eller den nye middelklassen ser sine forhåpninger gå til grunne. Dersom hverken sentrums-høyre- eller sentrums-venstre-regjeringer klarer å løse de økonomiske og sosiale problemer, kan populistere få sjansen. Deres enkle løsninger, ropet på den sterke mann og jakten på syndebukker gir ingen løsning på de store samfunnsproblemer, men vi har sett hvordan store velgergrupper faller for denne propaganda, ikke bare i øst, men også i vest.

I flere puljer

I kommentarene til Nice-møtet ble det operert med fire-fem puljer av søkerland, selv om dette ikke ble sagt så klart av EU-lederne. Til første pulje må foreløpig både Ungarn og Polen regnes, i tillegg til Slovenia og Estland. Malta og Kypros tar jeg ikke med i den sentral- og øst-europeiske problemkatalog. I andre pulje kommer etter disse beregninger Tsjekkia, men enkelte eksperter mener at tsjekkerne kan ende opp i tredje pulje, etter Slovakia. Men det er også eksperter som under tvil vil plassere Tsjekkia i første pulje. At bulgarerne havner nesten på tampen, i fjerde pulje, er det ingen uenighet om, men ihvertfall foran Romania.

Denne puljeoppdeling skal tas med en klype salt. Rangeringen av søkerlandene kan endre seg underveis, slik vi allerede har sett eksempler på. Tsjekkerne betraktet seg selv om det mest avanserte søkerlandet og ble av mange i vest også oppfattet slik. Men det viste seg at Vaclav Klaus' regjering slett ikke gjennomførte de privatiseringstiltak og markedsøkonomiske reformer som man skulle ha ventet av en uttalt Thatchertilhenger som han.

Det oppstod en meget uheldig symbiose mellom bankene og den statlige industri. Statsbedrifter, som var så ulønnsomme at de burde ha vært nedlagt eller ihvertfall privatisert, kunne fortsette fordi bankene ga dem stadig nye kreditter. Bankene hadde eierinteresser i disse statsbedrifter, og bedriftene var medeiere i bankene. Derfor ville de ikke gjennomføre høyst nødvendige saneringer og reformer av frykt for at det kunne gi uønsket konkurranse. Til tross for at Tsjekkia som et gammelt industriland burde ha hatt et bedre utgangspunkt enn sine østlige naboer, havnet det i baklekse.

Disse forhold ble ved siden av den tiltagende korrupsjon sterkt kritisert av EU. Tsjekkerne, som var vant til å være klassens dux og betraktet de andre med overbærenhet og arroganse, måtte finne seg i å bli rangert etter både ungarene og polakker. Det har vært en smertefull erkjennelse.

Men også polakkene og ungarene har fått klar melding fra Brussel om at de kan bli skjøvet lenger ned på søkerlisten dersom de ikke i tide innfrir de strenge tilpasningskrav som EU stiller. Kommisjonen har pekt på en rekke

områder der polakkene ligger etter, blant annet i landbruket og aluminiumsindustrien. Ungarerne har fått beskjed om at de kan miste lederstillingen dersom de ikke får inflasjonen under kontroll. Ungarn har også hatt en rekke korrupsjonsskandaler som Brussel har reagert på.

I det hele tatt har overgangen fra en sentraldirigert planøkonomi til en frimarkedsøkonomi vært langt vanskeligere enn mange trodde for ti år siden. Den teori at fordi disse land var så tilbakeliggende, så ville de raskt kunne generere muligheter for en høy vekst, har ikke holdt stikk. Men til tross for alle problemer så har utvidelsesprosessen østover fått en dynamikk som virker i kraft av sin egen tyngde. Det skapes hele tiden nye realiteter som stimulerer den videre integrasjon av Sentral- og Øst-Europa i Unionen.

EU-landene tar over to tredjedeler av Sentral- og Øst-Europas samlede eksport, og de står for størstedelen av de akkumulerte investeringer, som nå er oppe i ett tusen milliarder norske kroner. EU-baserte selskaper integrerer, ifølge Financial Times, Sentral- og Øst-Europa i det vestlige Europa på nøkkelområder som bankvesen og telekommunikasjoner. I Ungarn er denne integrasjon kommet så langt at dette landet allerede er tettere knyttet til EU-området enn enkelte av de gamle medlemsstater er.

Store forskjeller

Fortsatt er det et stort inntektsgap mellom EU og de sentral- og øst-europeiske land. Bruttonasjonalprodukt per innbygger i de ti søkerlandene er bare 40 prosent av EU-gjennomsnittet. Men her skal man huske på at det er store forskjeller innad i EU. De største inntektsforskjeller i Unionen er idag ikke mellom landene, men mellom regioner og mellom menneskene. Aller verst er det i Tony Blairs Storbritannia, som ikke bare har Europas aller rikeste, men også de fattigste. Det er bare Russland som idag har en større kløft mellom de høyeste og de laveste inntekter enn Storbritannia.

Tilsvarende er det store kontraster mellom søkerlandene. Slovenia, Ungarn og Tsjekkia nærmer seg de aller fattigste EU-landene, mens Romania og Bulgaria kommer meget langt etter. Og det er store regionale motsetninger og

enorme inntektsforskjeller mellom de rikeste og de fattigste i hvert enkel samfunn. Tsjekkia har med et bruttonasjonalprodukt (BNP) per innbygger på ca. 50 000 norske kroner, en femtedel av Østerrikes. Ungarn ligger på en sjettedel av det østerrikske nivå. Men disse to land må regnes som vinnere i øst. Litauens og Latvias BNP er bare halvparten av det tsjekkiske, mens Romania og Bulgaria ikke har mer enn 50 prosent av de to baltiske staters BNP.

De store økonomiske og sosiale forskjeller avspeiler seg i helsestatistikken. *Europea Children's Trust* har i en rapport, *The Silent Crisis*, pekt på at det i Øst-Europa er ti millioner og i Russland 40 millioner barn som lever i fattigdom og er utsatt for sykdommer som man normalt forbinder med land i den tredje verden. Barsedødeligheten i Øst-Europa og Russland er 26 per 1000 fødsler, mot 32 i Latin-Amerika og bare 7 i USA. I Tsjekkia er det 20 tilfeller av tuberkulose pr. 1000 innbyggere, i Litauen, Latvia og Russland 80.

Problemene i Sentral- og Øst-Europa skyldes ikke bare en feilslått politikk under kommunismen. Det har også noe å gjøre med en lengre historisk prosess. Disse land var fattige før kommunistene kom til makten. Eneste unntagelse var Tsjekkoslovakia som på 1930-tallet kom på niendeplassen blant verdens industrinasjoner.

Enkelte historikere hevder at det store skillet mellom Øst og Vest-Europa går helt tilbake til 1500-tallet. Da begynte de vestlige land å kaste av seg de feudale bånd og lot bøndene bli selvstendige. Landene i øst gikk den motsatte vei. Der var bøndene livegne. Studier av produktiviteten i jordbruket i Øst-Europa på midten av 1800-tallet viser at den lå på samme nivå som det engelske før år 1500.

BNP i Øst-Europa var i 1870 bare 40 prosent av den vesteuropeiske, påpeker lederer for Øst-økonomiska Institutet i Stockholm, Erik Berglöf, i et intervju med Dagens Nyheter. Og han har den megetsigende tilføyelse: Dette viser seg å være nøyaktig de samme tall som da overgangsprosessen i Øst-Europa ble innledet i 1989.

Men uansett hvor langt vi går tilbake for å finne årsakene til Øst-Europas tilbakeliggighet, så står det fast at det er en stor forskjell mellom de som er innenfor og de som står utenfor EU-prosessen, og det er enorme kontraster

søkerlandene imellom og i disse samfunn. Selv om noen av de sentral- og østeuropeiske land idag kan vise til imponerende veksttall, for enkelte hele fem prosent, så vil det selv med en så høy vekst ta 40 år å innhente Vesten.

Konturene av et nytt Europa

Det er liten tvil om at de østlige søkerland hverken vil bli opptatt i EU som en samlet blokk eller puljevis. Det blir en individuell prosess, der hvert enkelt land slippes inn gjennom nåløyet etterhvert som de oppfyller kravene som Brussel stiller.

Dersom det ikke inntreer noe helt uforutsett, f.eks. at franskmennene setter seg helt på bakbena og blokkerer utvidelsesprosessen, vil vi i løpet av en tiårsperiode oppleve en utvidelse av EU som vil øke Unionens territorium og befolkning med en tredjedel. Selv om de nye medlemsland bare vil øke EUs samlede bruttonasjonalprodukt med ti prosent, er det en prosess som har store historiske dimensjoner. Det er en geopolitisk forskyvning som vil få globale ringvirkninger.

Vi ser konturene av et nytt Europa som strekker seg fra Atlanterhavet til Russlands og Ukrainas vestgrenser. Bare Sveits og noen få randstater som Norge, Island, Albania og andre Balkanland blir stående utenfor. Berlin og Tyskland blir liggende midt i hjertet av dette nye Europa. Men, vil jeg spørre til slutt, er Europa et geografisk, politisk eller kulturelt begrep? Norge og Island er vel ikke mindre europeiske enn Slovakia, selv om vi står utenfor EU. Canada, som vitterlig ligger på det nordamerikanske kontinent, er når det gjelder de ideer som mange definerer som genuint europeiske – nemlig demokrati og markedsøkonomi – mer europeiske enn rumenerne og bulgarene. Blir det nye EU-Europa en kristen klubb, der de islamske tyrkere holdes utenfor, selv om de i en generasjon har vært med på å forsvare «friheten» i NATO? I kraft av sin geografiske beliggenhet er Tyrkia like viktig for NATOs fremtid som Norge.

Vil NATO overleve det nye super-Europa som opptrer stadig mer uavhengig og selvbevisst både i handelspolitikk og i utenriks- og forsvarspolitik? Og hvordan blir forholdet mellom EU-Europa og USA

med en ny amerikansk administrasjon som allerede har sendt ut signaler som bekymrer europeerne?

Jeg lar disse ubekvemme spørsmål bli hengende i luften for å minne om at EUs utvidelsesprosess østover ikke skjer i et storpolitisk vakum. Det nye EU-Europa virker inn på den globale politikk, og det som skjer i USA, Kina og Sørøst-Asia slår tilbake på europeerne. Ikke engang utviklingen i den tredje verden vil EU-Europa forbli uberørt av, selv om interessen for u-landene er langt mindre idag enn den var under den kalde krigen. Hverken øst-europeerne, som gjør seg istand til å komme inn i EU, eller de som venter på dem, kan regne med at denne vanskelige prosess skjer i *splendid isolation*, upåvirket av verdenspolitikken forøvrig. Det er et memento som nærsynte europeere både i øst og vest kan trenge å ta med seg.

Andre utgivelser i Det sikkerhetspolitiske bibliotek

- 7/97 **Bjørn von Sydow**
Det svenska försvarsbeslutet och svensk syn på de europeiska säkerhetsstrukturerna.
- 8/97 **Hans Hækkerup**
Østersøen i det nye Europa: Danmarks militære østsamarbejde.
- 9/97 **Jahn Otto Johansen**
Storpolitikk etter den kalde krig.
- 10/97 **Jørgen Kosmo**
Norwegian security and defence policy - future challenges.
- 11/97 **Svein Gunnar Simonsen**
Reluctant peacemongers, Aleksandr Lebed, the Kremlin, and the Khasavyurt accords.
- 12/97 **Bjørn Olav Knutsen**
Amerikansk sikkerhetspolitikk og forsvarsplanlegging.
- 1/98 **Christian Borch**
Europas vanskelige veivalg.
- 2/98 **Jahn Otto Johansen**
Sentral- og Øst-Europas år.
- 3/98 **Jakub M. Godzimirski**
The Visegrad Group, The Commonwealth of Independent States and Council of Baltic Sea States.
- 4/98 **Clive Archer**
Norden and the security of the Baltic states.
- 5/98 **Fjærvoll, Klaiber, Chesire**
The future challenges to Norwegian defence and security Policy.
- 6/98 **Aslaug Haga**
Norway's petroleum activities: The foreign policy agenda.
Bjørnar Kibsgaard
Why energy has become a security policy problem.
- 7/98 **Kenneth B. Moss**
U.S.-European relations and the changing balance between the President and Congress.
- 8/98 **Knut Vollebæk**
Norwegian security policy in a changing Europe.
- 9/98 **Gedde-Dahl, Hendriksen, Midttun og Moen**
Norge og Øst-Europa 1945-65.
- 10/98 **Knut Vollebæk**
The 1999 Norwegian OSCE chairmanship.
Bronislaw Geremek
Current challenges for the OSCE and the role of the chairmanship.
- 11/98 **Pavel K. Baev:**
Russia's policies in secessionist conflicts in Europe in the 1990s.
- 12/98 **Jakub M. Godzimirski**
Russian security policy objectives in the Baltic sea and the Barents area.
- 1/99 **Jahn Otto Johansen**
Tyskland i hjertet av Europa.
- 2/99 **Fostervoll, Gjerde, Petersen og Bondevik**
NATO's 50-års jubileum.
- 3/99 **Aage Borchgrevink**
Bakgrunnen for konflikten i Kosovo og OSSEs rolle.
Terje Lund
Interne konflikter og humanitær intervensjon.

- 4/99 **Alyson J.K. Bailes**
The new european defence debate.
- 5/99 **Idås, Wiborg, Surlien og Storberg**
USA og Vest-Europa 1945 - 1965.
- 6/99 **Geir Hågen Karlsen**
Militær støtte til de baltiske land: erfaringer og anbefalinger.
- 7/99 **Knut Vollebæk**
Det nye NATO og konsekvenser for Norge.
Vedlegg med NATOs strategiske konsept i norsk oversettelse.
- 8/99 **Eldbjørg Løwer**
Forsvarspolitiske utfordringer.
- 9/99 **Fredrik Bull-Hansen**
En all-europeisk sikkerhet etter bomber overBalkan.
- 1/00 **John Berg**
Europeisk forsvarsidentitet - europeisk forsvarsindustri
- 2/00 **Tor Aagaard Borgersen**
Forsvaret i skuddlinjen
Olav Martin Kvalsvik
Ikke-intervensjon og humanitære prinsipper
- 3/00 **Jahn Otto Johansen**
Sentral og Øst-Europas fremtid
- 4/00 **Bjørn Olav Knutsen, Alf Granviken, Mats Ruge Holte, Anders Kjølborg og Finn Aagaard**
Europeisk sikkerhet i en foranderlig tid: En analyse av Norges utenriks- og sikkerhetspolitiske handlingsrom
- 5/00 **Gábor Iklódy**
The Kosovo conflict - experiences of a new NATO member
- 6/00 **Christian Borch**
NATO etter Kosovo
- 7/00 **Dan Smith**
National sovereignty and citizens' rights: Having it both ways
- 8/00 **Jakub M. Godzimirski**
Russian National Security Concepts 1997-2000. A Comparative Analysis
- 9/00 **Bjørnar Kibsgaard**
Norske havområder: Strategiske og sikkerhetspolitiske utfordringer
- 10/00 **Tormod Petter Svennevig**
Sikkerhet og samarbeid rundt Østersjøen
- 1/01 **Andreas Selliaas**
Kaliningrad - en spesiell region i Russland
- 2/01 **Kjeld G. H. Hillingsø**
Det danske forsvaret i omstilling
- 3/01 **Bjørnar Kibsgaard**
Norge i energiens geopolitikk